

KRITIKA I BIBLIOGRAFIJA

A LEXICON OF GREEK PERSONAL NAMES, edited by P. M. Fraser and E. Matthews, vol. I, *The Aegean Islands, Cyprus, Cyrenaica*, Clarendon Press, Oxford 1987, XXXV + 489, 4°.

Лексиконот на грчките лични имиња, планиран да излезе во 6 томови од кои првиот е веќе отпечатен, е резултат од проектот усвоен од Британската академија на науките во 1973 г. со цел да го замени *Речникот на особни имиња* W. Pape (1842) ревидиран од G. E. Benseler (1862, а завршен во 1870). Потребата од замена на овој речник одамна е согледана. Кон имињата извлечени од литературни извори познати до средината на XIX век, наизстина, нема што да се додаде, зашто тие се мошне педантно вклучени во речникот. Меѓутоа, голем број на имиња од натписите бараат сериозна ревизија, на што аргументирано укажа O. Masson (сп. *SMEA* II, 1967, 27—40). Освен тоа, во периодот од преку 100 години откриени се многубројни нови грчки натписи кои содржат обеман нов ономастички материјал. Тимот под раководство на проф. P. M. Fraser од Oxford, што се зафати да го собере на едно место сиот антропонимски фонд на грчки јазик, зеде на себе една мошне тешка и одговорна задача.

Принципите за работа над Лексиконот беа изложени од раководителот на проектот во статијата „Tribute to an Antiquary.“ *Essays presented to Marc Fitch* 73—81 во 1976 г. со извесни модификации предложени во 1977.

На прв поглед паѓа во очи фактот дека овде не се работи за полна замена на Речникот од Pape — Benseler. Лексиконот под горниот наслов е посебен труд што го опфаќа само антропонимскиот фонд, а наполно го исклучува топономастичкиот, освен имињата на места што се содржат во лични имиња, најчесто етнички *Ἀθηναῖος*, *Ἀθηναῖς/-ῆς*, *Κορινθίος*, *Κόρινθος*, и сл.). Исто така во него се елиминирани митолошките и епските лични имиња (за хомерските херојски имиња авторите упатуваат на H. von Kamptz, *Homeric Personennamen*, Göttingen 1982 (сп. Ж.А. 33, 109 — 112). Опфатени се само оние што се јазуваат како имиња на историски личности во иста форма (*Ἀχιλλεύς*, *Ἐκτωρ*, *Μενέλαος* и др.), или во некоја варијанта (*Ἀχιλλᾶς*, *Μέλανθος*, *Μενέλας*, и сл.).

Со својата исцрпност Лексиконот дава увид за фреквентноста на грчките лични имиња. Тој содржи имиња од извонредно голем број натписи со грчко писмо. Но имињата по потекло не се само грчки. Распространетоста на грчкото писмо зборува за доминација на грчкиот како јазик на цивилизацијата, дипломатијата и писменоста во античкиот свет. Инаку, покрај грчките имиња тука има и негрчки (латински, ирански, семитски, старобалкански: тракиски, илирски и др.), адаптирани во грчкиот (*Γάιος*, *Ἐρξῆς*, *Βαρνάβας*, *Μιχαήλιος*, *Βίτζε*, и др.). Опфатен е само фондот што се содржи во документи со грчко фонетско писмо, кипарскиот силабар и некои во латинска транскрипција од класичната, и хеленистичката епоха сè до рановизантискиот период (до крајот на VI век), а исклучени се микенските. Класичногрчките имиња, пак, во сириски, арапски и копски извори се предвидени да се обработат како втор дел од овој Лексикон во редакција на M. Sartre од Унив. во Tours (сириски извори), Ben Isaac од Унив. во Tel Aviv (Палестина) и R. Coles и R. Rea од Oxford (Египет).

Лексиконот е уреден алфаветски по региони. Првиот том го содржи антропонимскиот фонд од егејските острови (освен милетските) и Киренаика со Либија. Наредните томови, уредени по истиот принцип ќе го опфатат антропонимскиот материјал од следниве региони: II — Атика, уреден од M. J. Osborne од Универзитетот во Melbourne; III — Пелопонез и грчкото копно, вклучувајќи ја Тесалија, Западна Грција, Епир, Илирија, јонските и јадранските

острови, Сицилија, колониите во Јужна Италија, Западна Европа и Северна Африка; IV — Македонија, Тракија во Грција и Бугарија, Мала Скитија во Романија и Јужна Русија; V — приморските области во Мала Азија со приморските колонии и VI — лица неозначени по место и потекло, обратен index, аналитички табли, библиографија и addenda.

Вака замислена оваа работа претставува грандиозен потфат. Материјалот е распределен според географскиот принцип, но се водело сметка и за племенската и дијалектна поврзаност на регионите. Така, материјалот од приморските грчки колонии е поврзан со малоазиското крајбрежје, главно со Милет и други метрополи, а не со Северна Грција. Но мешањето на имиња од разни дијалекти, е неизбежно преку смешани бракови и предмети со натписи, на пр. амфори кои често се пренесувале од едно место на друго.

Во опширниот Предговор на I том се изложени принципите врз кои е составен Лексиконот и објаснет е начинот како е дифинитивно оформен со компјутерска техника.

Материјалот се предава во пет категории: 1. име или патронимик; 2. место каде се јавува; 3. дата во кое време живеело лицето; 4. библиографски и други изворни податоци и 5. просопографски податоци за лице доколку се располага со такви, како во папирусите од птолемајскиот период. Обично се одбележува потекло преку етник, сродство (татко, мајка, син, ќерка), возраст, статус (роб, adoptиран, хетера), професија и др.

Името е дадено во нормализирана атичка форма, но тука има извесни отстапувања. Дијалектните дорски и јонски форми, на пр. $-\delta\alpha\mu\omicron\varsigma / -\delta\eta\mu\omicron\varsigma$ $\tau\iota\omicron\mu\omicron\lambda\epsilon\iota\delta\alpha\varsigma / -\delta\eta\varsigma$, се дадени како различни основни форми, што се одразува на статистиката за вкупниот број на имиња, како што ќе видиме подолу. Синкопираниите форми исто така се дадени одделно од полните: $\Delta\iota\omicron\nu\upsilon\sigma\iota\varsigma / \Delta\iota\omicron\nu\upsilon\sigma\iota\omicron\varsigma$, $\text{Μάρι}\nu / \text{Μάρι}\nu\omicron\varsigma$, $\Delta\eta\mu\acute{\eta}\tau\rho\iota\varsigma / \Delta\eta\mu\acute{\eta}\tau\rho\iota\omicron\varsigma$. Така се издвоени и родовските имиња на $-\iota\delta\alpha\varsigma$, $-\iota\delta\eta\varsigma$, $-\epsilon\iota\omicron\varsigma$ и др: $\text{Κλυτ}\acute{\eta}\varsigma - \text{Κλυτ}\iota\delta\alpha\iota$, $\text{Φίλων} - \text{Φιλ}\acute{\omega}\nu\epsilon\iota\omicron\varsigma$. Патронимичните завршоци: $-\omega\iota\delta\eta\varsigma$, $-\acute{\omega}\delta\eta\varsigma$ се сведени на $-\omega\iota\delta\eta\varsigma$ (сп. *E. M.* правилна е формата $\text{Ἡρω}\iota\delta\eta\varsigma$).

Системот на загради е земен од L. и J. Robert, *La Carie 2*, pp. 9 ss., а не Лајденскиот од 1937.

Секое име е поврзано со местото каде што е најдено. При двојно граѓанство се зема примарното, на пр. $\text{Ἀντίπατρος Βασιλείδου Κῶων Δελφοῖ Δελφῶν ἐποίησαν}$ — одбележено е само Κῶων . Имиња со етноними од далеки места, напр. $\text{Ἀντιοχεύς Λαοδικεύς}$, се класирани како „двосмислени“. Алтернативни локации се дадени каде што е несигурно потеклото или при двојно граѓанство во царската епоха.

Дата се додава сгде каде што може да се открие. Ако $\text{Ἀπολλοφάνης Ἀνδρίσκου}$ е посведочен само во еден документ, и таткото и синот се дадени под датата на документот. Најголеми тешкотии има во датирањето на лица врз основа на формите на буквите од натписот. Тука се дава поголема широчина од половина и цел век. Поради несигурноста на ваквиот епиграфски материјал, авторите се готови да ги коригираат датите ако им се пружат сигурни факти. Со ознака *byz(antine)* се датирани натписи со христијански и пагански текстови од IV — VII век.

Сродството е ограничено на родители и деца. Сопруг и сопруга се одбележени само инцидентно како родители на нивните деца. Во случаите на присвоени деца се спомнува вистинскиот татко.

Во ограничен број на случаи покрај името се дава и статусот на лицето, како и неговата професија која често преминува од родители на деца.

Истражувањето на едно вакво изобилство на разни податоци и нивното подредување бара долгограјна работа. Првиот том содржи преку 80.000 референци од литературата и извори предадени со скратеници и сигли. Списокот на користената литература се состои од преку 600 кратенки без оние на класичните автори кои се исти како во *Грчко-англискиот речник* од Liddell — Scott — Jones. Издавачите имале голем број соработници кои им испраќале материјал од повеќе места на Кикладите, Аморгос, Самос, северните острови (Лезбос, Самотрака, Тасос и др.). Кипар, Крит, Додеканезите, а за обработка на материјалот на компјутер биле ангажирани лица специјализирани за таква

техника. Интерпретацијата и уедначувањето на материјалот собираан и интерпретиран од триесетина соработници во текот на еден долг период, меѓутоа, е резултат на макотрпна работа од страна на издавачите кои, покрај проверките низ огромна литература, вршеле и сами теренски истражувања.

Во првиот том се опфатени 66.486 лица со 16.254 имиња, од кои 14.150 основни. Бројот на основните имиња, всушност, е значитно помал ако се имаат пред вид дијалектните варијанти на кои беше горе укажано. Исто така треба да се земе во обзир и фактот што има хомоними кои се повторуваат ако се лицата од разни места или ако има разлики по сродство и професија. Според основната концепција на проектот за авторите се поважни историско-просопографските податоци отколку лингвистичката обработка. Меѓутоа, овој огромен проект во интернационална реализација ќе добиеше многу во квалитетот ако во него беа вклучени и лингвисти — класични филолози, дијалектолози и ономастичари.

Независно од сето тоа, сепак, Лексиконот претставува капитален труд кој пружа извонредно богат антропонимски материјал што ќе им послужи корисно на сите што ја проучуваат антиката, а пред сè на историчари на стариот век, епиграфичари и ономастичари.

П. Хр. Илиевски,
 Кеј „13 ноем.“, кула IV, сѝ. 11,
 Скопје.

11. VIII 1989.

PROBLEMS IN DECIPHERMENT edited by Yves Duhoux, Thomas G. Palaima, and John Bennet, BCILL, Peeters, Louvain-la-neuve 1989, pp. 216, 8°, price: 650 FB.

По *Прегледовој* на тројцата издавачи (стр. 6 — 7), книгата содржи шест студии кои во една кратка верзија биле усно презентирани на XI Burdick-Vary Symposium, одржан во чест на Emmett L. Bennett, Jr. во Универзитетот на Wisconsin — Madison на 8 и 9 април 1988 г. Студиите третираат проблеми во врска со старите дешифрирани и недешифрирани писма од Медитеранот и од претколумбиска Америка¹: линеарното Бе (E. L. Bennett и M. Pope), критското пиктографско (J. - P. Olivier), линеарното А (Y. Duhoux), кипромнојското (Th. G. Palaima), а последната статија (на G. и L. Bonfante) се однесува на недешифрираниот етрурски јазик. Во сите статии со почит се истакнуваат големите заслуги на Emmett L. Bennett, Jr., кој со својата прецизна епиграфска работа преку подробни анализи, класификации и критички изданија на микенските плочки многу му го олеснил на Михаил Вентрис дешифрирањето на линеарното Бе писмо. Сите шест прилози содржат критичка оценка на работите во процес врз спомнатите писма и побудуваат жив интерес кон дешифрираторската работа.

E. L. Bennett, *Михаил Вентрис и разрешувањето на ѝелазискиот* (9 — 23), библиографски го проследува дешифрирањето на линеарот Бе, започнато од Еванс. Авторот се обидува тука да го претстави начинот како Вентрис го извршил дешифрирањето. Укажува дека кипарското слоговно писмо му послужило како појдовна точка. Прво тој установил дека 14 слоговни знаци од линеарното Бе писмо се исти како во кипарското, а потоа фонетската вредност на еден знак го водела кон откривање вредноста на следниот и во самиот почеток, уште во 1940 г., кога сметал дека јазикот на плочките бил етрурски, врз основа на внатрешни докази тој предложил фонетска вредност на уште 14 други слоговни знаци. Служејќи се со истиот метод Alice Kobeg открива флексија на зборовите без да се обидува да ги чита фонетски. Малиот број објавени натписи не дозволувал да се работи со поширок зафат. А кога биле објавени

¹ Linda Schela била спречена да го приложи трудот за натписите на јазикот од Мајите, па издавачите упатуваат на соодветна литература по оваа материја (*Antiquity* 62:234, март 1988, 122—172).